

nyen megélt tapasztalatokon keresztül jutott el a szellemi-lelki élményekig. Nagyon érzékeny volt és sebezhető, de magában hordozta sebeit. Számára a világ nemcsak abból állt, amit látunk és tapintunk – ilyen értelemben lehet vele kapcsolatban transzcendenciáról beszélni.

Többször beszélgettünk költészetéről. Én igyekeztem megismerni a kortárs magyar költészetet, s bár ő teljesen külön állt, sok mindent megtudtam tőle. Költőtársairól soha egy rossz szót nem mondott. Becsülte Weörest, Vast, Somlyót, Nagy Lászlót, Nemes Nagyot, Csoórit – és biztos kifelejtettem még néhány nevet. A korábbiak közül nagyon szerette József Attilát.

A francia költők közül nagyon jó barátja volt Pierre Emmanuel, ismerte Guillevecet, aki sok magyar költőt fordított franciára, de kedvenc francia szerzője nem költő volt: természetesen Simone Weilre gondolok. Weilt őszintén csodálta, igen nagy hatással volt rá, s nagyon sokat tanult tőle. Állandóan olvasta és újraolvasta, akárcsak Dosztojevszkijt.

Gyakran beszélt nekem Törőcsik Mariról, akivel jó barátságban volt, meg Kurtág Györgyről és Kocsis Zoltánról. Amikor utoljára találkoztunk, elmesélte, hogy operát készül írni Kocsissal: ő írnia a librettót, Kocsis pedig a zenét. De úgy tudom, ez végül nem valósult meg.

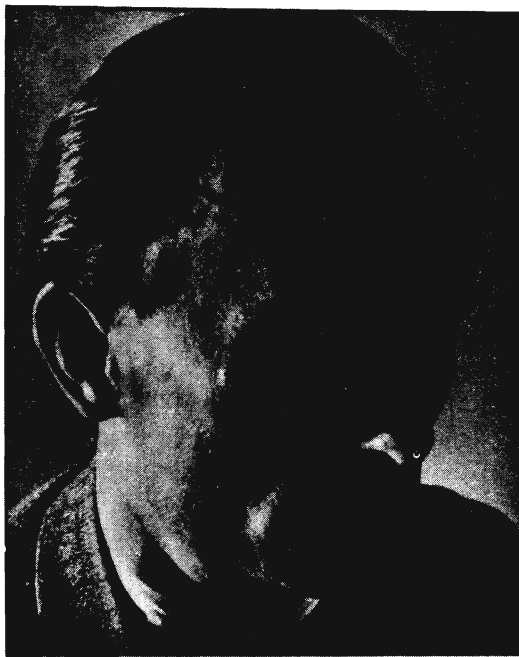
Mesélt háborús élményeiről – mindarról, ami költészetének anyagát adta: az éhségről, szomjúságról, nyomorról, megaláztatásról, amiben mindkettőnknek volt részünk Németországban. A koncentrációs táborról, ami mélyen beléivódott.

Ugyanakkor azt kell mondanom – s ez megszokta lepni a magyarokat –, hogy vidám volt. Rengeteget nevtünk, s egyáltalán nem keltette szomorú vagy reményvesztett ember benyomását. Levezésünk folyamán néha előfordult, hogy nem kaptam választ tőle. Újabb levele(i)mre aztán válaszolt, s azokból megtudtam, hogy depressziós volt. De nem érződött belőlük lázadás vagy szomorúság: betegségnek fogta fel – joggal –, olyan állapotnak, amelyet a külső körülmények váltanak ki. Egyik levelében nagyjából ezt írta: Nincs erőm dolgozni. Ülök és tűnődöm és Platónt olvasom. Ez az egyetlen lehetséges olvasmány. – Mindezt azért mondom, mert Magyarországon szeretik őt tragikus lényként ábrázolni. Kétségtelenül volt egy tragikus oldala, s nem utasította el a halál gondolatát, de emellett vidám volt, szeretett nevetni és vicceket mesélni.

„Zsidók és keresztények vagyunk itt együtt”

KASSÁK LAJOS

EGY ORATÓRIUMESTRŐL

Kötetet lehetne összeállítani azokból a versekből, melyeket Kassák a régi korok és századunk nagy zeneszerzőinek tiszteletére alkotott. Zenei eseményről azonban – 1955-ben keletkezett naplóját nem számítva – mindössze egyetlen alkalommal írt: a Budapesti Ének- és Zenekar egyesület 1936 nagypénteki János passió előadásáról. A Nyugat 1936 májusi számában megjelent beszámoló nem szokásos koncertkritika, hanem meditálás a Bach-oratórium humanizmusának és egyetemességének időszerűségéről. Az emberiséget fenyegető veszélyekről, az éhínségről és a háborúról, az emberek közötti megértés szükségességéről szólást, a régi korok emberszabású kollektivitása iránti nosztalgiát 1936 tavaszán a kortárs olvasó több okból is aktuálisnak érezhette. A kereszténység megalapítójának életéről és haláláról szóló művet a kereszténység legdrámaibb ünnepén zsidó származású karmester szólaltatta meg olyan együttes élén, melynek tagjai közül sokan szintén zsidók voltak, mégpedig származásuk miatt más együttesekben és intézményekben ekkor már mellőzött muzikusok. A koncert előtti hónapokban zajlott le a második világháború egyik legszégyenletesebb előjátéka, a fasiszta Olaszország hadigépezetének támadása Abesszínia népe ellen. A karmester, Lichtenberg Emil későbbi sorsa még drámaibb távlatot ad a koncertnek, Kassák meditációinak és a Budapesti Ének- és Zenekar egyesület Kassákhöz írott köszönő levelének. Az „ősz, öreg embert”, aki a két háború közötti időszak magyar zeneéletének köztiszteletben álló személyisége, a Budapesti Ének- és Zenekar egyesület létrehozója, oratóriumkultúránk egyik megteremtője, zenetudományi könyvek szerzője volt, 1944 decemberében a nyilasok elhurcolták és kivégezték.

Kassák írását a Nyugatban történt közlés alapján hoztuk. A Budapesti Ének- és Zenekar egyesület Kassákhöz írott levelét a Kassák Emlékmúzeum őrzi.

CSAPLÁR FERENC